

Het niet zelf doen

“ultrakort poëziecollege”, Nacht van de Poëzie, 23 maart 2013

Onno Kusters

Vermoeid maar mooier

Soms krijgen we een voorschot op de eeuwigheid:
aan onze ziel groeit een bevend lichaam vast,
wij paren met elkaar, slapen zorgvuldig onze zorgen weg,
verouderen dan en genieten in verschoten zetels van zon.
Stotterend, hikkend, hinkend, stinkend sterven wij verder.

En wat te doen met deze vermoeide wijsheid?
Mensen vangen, temmen en vetmesten?
Klaarkomen bij kijken in een spiegel?
Het is al gauw gedaan, de oren zwijgen
doven sissend in het laatste water van de reis.

Maar achter het borstbeen der tijd klopt een groter hart,
een wijder ik legt mij bloot, ontdekt mij, ontgint mij
en onteigent mij ten langen laatste.
Van deze kale reis komen we rijker terug, gehavend
dwz met een haven rond ons hart gegroeid
vermoeid maar mooier dan vermoed.

Jotie T’Hooft

De laatste weken, terwijl ik met van alles bezig was, behalve met de Nacht van de Poëzie – waarom zou ik: als ze iedereen in Nederland met een beetje poëzieprijs in de achterzak zouden uitnodigen, konden ze wel aan de gang blijven – ging mijn moeder een nieuwe fase van haar leven in. 88 is ze, mijn moeder, en ze raakt de greep op het leven kwijt. Of, op het leven: op de banale details, op de dagelijkse, praktische zaken; op haar hoofd: ze raakt de greep op haar hoofd kwijt. Oftewel: haar hoofd raakt de greep op haar kwijt. Soms realiseert ze zich dat, soms niet. Realiseerde ze zich het maar niet, altijd niet. Toen Jonathan Swift dezelfde mentale aftakeling vanaf zo 1740 begon mee te maken – de aftakeling, het uiteen getrokken worden van het bouwsel waarvan je dacht dat jij dat was – werden deze woorden zijn afscheidsgroet, telkens als er iemand die bij hem op bezoek was geweest wegging: “Goodbye. I hope I shall never see you again.”

Mijn moeders leven begon in 1924, dat van mij in februari 1962:

Soms krijgen we een voorschot op de eeuwigheid:
aan onze ziel groeit een bevend lichaam vast,
wij paren met elkaar, slapen zorgvuldig onze zorgen weg.

Meer dan vijftig jaar later reis ik enkele keren per week naar mijn moeder, die zich heeft neergelegd bij haar verhuizing naar een verzorgingstehuis, en die zich níet heeft neergelegd; die opstaat, opstaat tegen het uitgaan van het licht. Het is geen sinecure, dat leven,

wij paren met elkaar, slapen zorgvuldig onze zorgen weg,
verouderen dan en genieten in verschoten zetels van zon.
Stotterend, hikkend, hinkend, stinkend sterven wij verder.

Ik geef dezer dagen college over Samuel Beckett en dat is vast geen toeval. Begin jaren 70 begon hij steeds sterker de aanstaande dood, zijn eigen, die van zijn geliefden, een plaats te geven, niet in de hulpjargon-betekenis van het woord, maar op het toneel. De vrouwen in *Not I*, *Rockabye* en *Footfalls* zijn vooral hun stemmen, hun stemmen, waarmee ze nog enige greep op de werkelijkheid, op het leven, for what it's worth, houden – fuck life, zegt de stem in *Rockabye*, met alle dubbele betekenis van dien. Het zijn die stukken - *Not I*, *Rockabye*, *Footfalls*, maar ook *A Piece of Monologue* – waarin het stotterend, hikkend, hinkend en stinkend verder sterven een vorm krijgt – een vorm die, zo begrijp ik nu beter, huiveringwekkend realistisch is. Is dat wat echt grote schrijvers onderscheidt van de kleine: dat hun werk in iedere fase van je leven een nieuwe betekenis, een toegevoegde waarde krijgt? En bedoel ik met die vraag, dat Jotie T'Hooft ook zo'n 'groot' schrijver was? Voor mij, in beperkte zin wel; ik blijf terugkeren, lang niet naar al zijn werk, zoals ik naar al het werk van Beckett altijd terugkeer, maar wel naar dit gedicht, 'Vermoeid maar mooier'. Naar dit gedicht, omdat het wijs is door de haarscherpe samenvatting van de reis van geboorte naar dood, maar ook door de relativering van die haarscherpe samenvatting:

En wat te doen met deze vermoeide wijsheid?
Mensen vangen, temmen en vetmesten?
Klaarkomen bij kijken in een spiegel?

Ja, dat zou je kunnen doen, met die vermoeide wijsheid. Het levert niets op, maar dat niets, dat is tenminste nog iets – om daarmee weer in de voetsporen van Beckett te treden. En dat niets dat tenminste nog iets is, al is het

gauw gedaan, de oren zwijgen
doven sissend in het laatste water van de reis.

Dat niets dat tenminste nog iets is, staat hier voor u en zit hier naast u; een niets dat tenminste nog iets is, is precies wat telt, waarvoor je deur uitgaat of juist binnenblijft, waarvoor je liefhebt of hoe dat ook mag heten, waarvoor je schrijft, waarvoor je schrijft voor wie je liefhebt:

Maar achter het borstbeen der tijd klopt een groter hart,
een wijder ik legt mij bloot, ontdekt mij, ontgint mij
en onteigent mij ten langen laatste.

Als een mens ergens de illusie van onsterfelijkheid in heeft willen oproepen, is het in het vermuzen van de liefde, van wat het hart groter maakt, van wat het ik verwijdt, met dt. Het is de afstand tussen de schrijver en het geschrevene, hier in dit gedicht, dat Jotie T'Hooft en Samuel Beckett samenbrengt. "Een wijder ik legt mij bloot, ontdekt mij, ontgint mij": daarmee zet T'Hooft de stap naar een schrijverschap dat uiteindelijk buiten het zelf staat, buiten het ik opereert; niet de schrijver schrijft maar de schrijver wordt geschreven: dát, voor mij, staat in de regel die volgt, de laatste regel voor de finale - van het gedicht; van de reis: "ontgint mij / *en ont-eigent mij ten lange laatste.*"

De afstand tot het zelf die in "Vermoeid maar mooier" wordt beschreven, is de afstand die het zelf neemt van zichzelf wanneer de schrijver zich laat schrijven – en dus moet ik dat anders formuleren: de afstand tot het zelf die in "Vermoeid maar mooier" wordt *ge*-schreven, is de afstand die het zelf neemt van zichzelf wanneer de schrijver zich laat schrijven. Zich laat schrijven over de kale, kaalgeplukte, al eeuwig vereeuwigde reis van paren – of gepaard en dan geboren worden – tot stinkend verder sterven; zich laat schrijven over de vermoeide wijsheid, het cliché dat die reis is: Jotie T'Hooft zegt niets nieuws; Beckett zegt niets nieuws, maar hun zegging, en als het aan mij ligt mijn zegging, ligt niet in het nieuws, maar in de zon die zij, daar zij geen andere keus hebben, laten schijnen over het niets nieuws:

Doe-het-zelf

Na zichzelf, met een witte lijn,
te hebben omkrijt, herrijst hij
van de plaats delict, hijst zich
stap voor stap in nieuwe voeten,
past zijn kuiten, dijen (als gegoten),
omgordt zich met een schaambeen
en een buik van genereuze omvang.

Stof daalt neer: zijn navel schudt hij uit;
zijn middenrif, zijn twaalfde rib
schragen hart en longen die hij inslikt
uit het niets, zo zonder mond nog,
zonder tong, alsof hij licht schiep
dat kortelings voorafging aan de zon.

Ontboezemt dan zijn borstkas, slaat
losjes zijn armen om zich heen, lijnt
zijn nek uit, stelt atlas en draaier aard-
en nagelvast. Staat als een huis.

Als kroon op het werk welt meesterlijk
het ravissante hoofd. Hoofd vol hersens,

hoofd aan barrels, waaruit hij ontstond.

Mijn moeder, van wie ik dat “aan barrels” heb, mijn moeder, zei ik eerder, raakt de greep op het leven kwijt; ze raakt de greep op haar hoofd kwijt, oftewel: haar hoofd raakt de greep op haar kwijt. De schrijver die zich laat schrijven en daarmee, zoals T’Hooft, zoals Beckett, zoals Jonathan Swift – zoals ikzelf? – het geweld dat het leven ons aandoet, en de schoonheid ervan en de vermoeidheid er uiteindelijk om, waardoor we ons moeten neerleggen, een neerleggen dat met opstand gepaard gaat – de schrijver die zich laat schrijven, komt het dichtst bij het schrijven van de greep die wij, uiteindelijk, maar ook: per definitie, niet op onszelf hebben. Je dát te mogen realiseren, door te lezen, in een woordspeling die meer is dan een spel,

Van deze kale reis komen we rijker terug, gehavend
dwz met een haven rond ons hart gegroeid
vermoeid maar mooier dan vermoed

- je dát te mogen realiseren, door dit te lezen, dát is een rijker terugkeren.

terug naar doelverdediger.nl